

учителемъ волковъ». Хоча митрополиту вдалося втекти і відправитись до Риму під покровительство Папи Римського [3, с. 48-49].

Таким чином, прослідковуючи діяльність українського православного духовенства у Ферраро-Флорентійському соборі, можна стверджувати, що на етнічних українських землях церковна ієрархія в обличчі київського митрополита Исидора підтримувала унію задля подолання розколу і бажаючи вберегти Візантійську імперію від загибелі. Протилежну точку зору зайняло духовенство Московського князівства, яке очолював князь Василій, намагаючись таким чином відокремитись від підпорядкування Київської митрополії, очільника якої звинуватили у єресі.

Література

1. Ткачук Р.Ф. виклад церковної історії та літературно-комунікативні стратегії у творі Іллі Йоакима Мороховського «discurs o początku rozerwania cerkwie graeckiej od kościoła rzymskiego, у kto był tego przyczyna». Режим доступу: file:///C:/Users/lenovo/Downloads/Mik_2015_18_4_7.pdf
2. Хомяк М. Київський митрополит Исидор і проголошення Флорентійської церковної унії в Київській митрополії Історія релігій в Україні: Науковий щорічник 2017. Вип. 27 с. 22-36
3. Шевченко В. Унійні рефлексії постфлорентійського 20-ліття в церковно-релігійному житті Польсько-литовсько-руського регіону. Режим доступу: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/14785/6-Shevchenko.pdf?sequence=3>
4. Meyerdorf I. F. Florentiyskiy sobor: prichiny istoricheskoy neudachi: Per. s angl. // Tam zhe. 1991. (Mayerdorf IF, Florence Cathedral: Causes of Historical Failure: Per. with English. // Ibid. 1991)

УДК 159.9.019

ДУХОВНА ПАРАДИГМА РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Мирослав Савчин,

*доктор психологічних наук, професор, завідувач кафедри психології
Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*

Висвітлено сутність розвитку українського суспільства на духовних засадах, що полягає в реалізації цілісного погляду на природу людини в єдності духу, душі і тіла, культивуванні абсолютних духовних цінностей віри, любові, добра, свободи та відповідальності у функціонуванні суспільних інституцій та людських стосунків.

Ключові слова: духовність, людина, суспільство, наука, суспільна свідомість.

The essence of the development of the Ukrainian society on a spiritual basis is scrutinized, which implements a holistic view of the human nature in the unity of spirit, soul and body, cultivating the absolute spiritual values of faith, love, goodness, freedom and responsibility in the functioning of social institutions and human relations.

Keywords: spirituality, man, society, science, social consciousness.

Аналіз суспільної свідомості та особливостей функціонування суспільних інституцій показує, що проблеми українського суспільства та проблеми конкретної людини зумовлені неавтентичним трактуванням природи самої людини, відсутністю ідеалу здорової людини та неадекватних моделей розвитку та функціонування здорового суспільства. Неупереджений аналіз показує, що зусилля цивілізації та суспільства, спрямовані: на вирішення насамперед проблем, тіла, менше – душі, ще менше (найменше) духу. Це стосується усіх сфер суспільного організму (освіти, культури, медицини, економіки, сфер права, спорту).

Сучасний стан вчення про людину у гуманітарних науках пов'язаний з чималою кількістю суперечностей у трактуванні її природи. Наука однобоко трактує природу людини, суспільства та їх стосунки: 1) у вивченні тіла людини є фантастичні досягнення: розкрито та проаналізовано ген людини; великі досягнення у дослідженні мозку; 2) менш автентичні концепції природи душі. Вчені спрямували свої зусилля на знаходження засобів догодження душі і тілу (культивування принципу задоволення). У сучасних гуманітарних науках відсутній ідеал, за яким і повинна розвиватися особистість людини, щоб стати подібною до ідеалу здорової особистості [1]. Не розглядаючи людину цілісно, в прояві усіх її природ, сучасні гуманітарні науки не можуть знайти адекватного образу ідеальної людини, не виходячи на обговорення екзистенціальних данностей [2;3]. Найчастіше структурна організація людини характеризується духотомією «тіло-душа», коли вона не згадує про дух. У такому протиприродному стані, не властивому задуму Бога про людину, індивідуальний дух, що не знає Бога, виявляється безсилим в керуванні душею, яка переходить в підпорядкування тілу, детермінованому вітальними потребами і жорстокою боротьбою за виживання. Така структура тілесно-душевної організації зрівнює людину з твариною у результаті у суспільство культивується механізм маніпулювання. Саме категорія «дух», її смислове наповнення є визначальний для побудови інтегрованого вчення про людину.

Наука з її позитивізмом, сцієнтизмом та гуманізмом як методологічною парадигмою витіснила з суспільної свідомості автентичні духовні цінності, а пропагує загальнолюдські цінності, не всі з яких є здоровими. Спотворені уявлення про людину проявляються у всіх сферах суспільного організму: 1) економіка; 2) політика і право; 3) освіта; 4) охорона здоров'я і медицина; 5) культура; 6) спорт тощо.

Для людини початку XXI ст., як зазначає професор В. Москалець, взірцями особистісної «досконалості» стали успішний ділок (бізнесмен), діяч (політик), фахівець (юрист, лікар тощо), які мають великі статки, високі прибутки, що відкриває широкі можливості для ненаситного споживання благ, для розваг, насолод. Такі суб'єкти займаються логістикою — все оцінюють, розраховують та планують з позицій власного прибутку, збагачення, вигоди. Поза власною вигодою все решту — ніщо. Їх не ваблять жодні «високі матерії» (релігійні, моральні, світоглядні, ідеологічні, правові, політичні, соціальні, художньо-естетичні), майбутнє світу, людства, своєї нації та своєї душі. Для них не мають самостійної цінності, неформальні, безкорисливі, засновані на взаємній альтруїстичній приязні стосунки між людьми. Вони самовпевнені, свято вірять у безпомилковість своєї життєвої позиції, у свою вищість, елітарність.

Сучасна цивілізація потребує цілісного уявлення про людину, враховуючи її духовні виміри. Духовність — це не продукт культури, нав'язаний людині, а істинне ество людини, що знаходиться в глибинах її духу, її надсвідомого. За своєю онтологічною природою дух є ірраціональний, позараціональний, надраціональний за суттю, трансцендентний за походженням та іманентний за існуванням. Онтологічно, в реальності дух проявляється у здатностях людини вірити, любити, творити добро та боротися зі злом, творити свободу та відповідальність.

Духовне Я людини має конкретні форми прояву: совість як голос Бога в душі людини, як вістка, що йде від Бога (на яку людина може дати, а може і не дати згоду), як моральна та духовна інтуїція, яку можна розвинути і наблизитися до реалізації в собі потенційного духовного Я, творча інтуїція, яка виявляє індивідуальність та безсмертність людини. Особливою формою прояву духовного Я є здатність до самопожертви, що в особливий спосіб засвідчує моральний обов'язок людини. Інтегративно в особистості духовне проявляється в повноцінній екзистенції, загальній оптимістичній спрямованості життя до досконалості, гармонії, людської універсальності особистості (примноженні талантів), актуальності віри, надії, любові та мудрості, реалізації тенденції бути (духовне і моральне самоствердження і самовираження) [2;3].

Духовність проявляється у характері взаємодії людини й світу, в якій пріоритетом людина добровільно може обрати не себе, а світ або його частини: творення особистістю добра для себе, рідних, інших людей та загального блага; здатність творити милосердя; активна і свідома боротьба зі злом; непаддатливість спокусам; правдива вдячність, покірність, чесність; визначеність і регулювання життєвого шляху; проактивність та адаптованість у життєвій ситуації; ефективна саморегуляція життєдіяльності (реалістичне цілепокладання, об'єктивна діагностика життєвої ситуації, прогнозування, вчасна та обґрунтована корекція, об'єктивне оцінювання ситуації, самостійність у прийнятті рішень тощо); здатність контролювати життєву ситуацію, знаходити розв'язання проблем, розгадування загадок життя; ефективне використання власного досвіду, тверезе ставлення до проблем та суперечностей особистого життя, конструктивне їх розв'язання; постійне самовдосконалення (безупинна робота над собою) та ін.[2].

У суспільному житті важливе значення має суспільна та індивідуальна воля людини, яка може мати різні спрямування (преп. Максим Ісповідник). Природна (одухотворена) воля проявляється у всіх людей рівною мірою, вона полягає в природному тяжінні до добра і знаходженні у згоді з Божественною волею. Вона спрямована на творення добра, відображає природне бажання і здатність людської природи бажати. Ця воля безпомилкова, бо знаходиться в згоді і підпорядкуванні Божественній волі. Одночасно людині властива діюча воля, що ґрунтується на розмірковуючій діяльності. Вона відображає бажання чогось визначеного, їй належить свобода вибору, що дозволяє здійснювати вибір між добром і злом. Діяльність, здійснювана цією волею, передбачає коливання, сумніви, наявність конфлікту мотивів і цілей, мотивів і дій, мотивів і смислів, що зумовлює гріхопадіння. У загальноцивілізаційному та конкретносуспільному масштабах волюнтаристична спроба інтегрувати світ в діяльності теж потерпає невдачу.

Стан духовності в суспільстві впливає на характер соціального та індивідуального інтелектів. Емпірично встановлено, що під впливом духовного він функціонує оптимальніше й ефективніше (сприймання стає цілісним, усвідомленим і об'єктивнішим, знижується рівень аперцепції, легко запам'ятовуються і відтворюється головне; своєчасно актуалізується досвід, легко схоплюється сутність розглядуваних проблем, долається егоцентралізація мислення, долається закритість пізнавальної позиції, «мислення за бажанням» а, уява не бере участь у виникненні гріховних помислів та пристрастей[3]).

Стан духовності впливає на життя суспільства і людини в часі. Зазвичай пересічна людина більше рефлексує в минуле і в майбутнє, а теперішнього уникає. Навпаки, духовна саморефлексія стосується відношення фактичного часового існування та інтенції до вічності і безчасся (повноти часу). У духовному плані єдиною часовою реальністю є теперішня мить, яку важко збагнути, її не можна простежити в переходах, бо вона лише присутня. У ній сьогоднішня поєднана з вічним, а вічне сповнене змістом сьогоднішнього. У миті виразно проявляються незавершеність чуттєвого життя та довершеність життя вічного. Вічність сповнена смислу на протизагадній порожнечі перебігу часу від минулого через сьогоднішнього до майбутнього, як це стверджують філософи.

Духовність – необхідна умова досягнення людиною щастя, основна запорука радості буття, що полягає у звільненні емоційної сфери людини від агресії з боку суспільства, яке має будувати стосунки між людьми на істинному, але неусвідомленому прагненні до любові, добра, свободи, відповідальності і творчості. У людських стосунках ми маємо звернути увагу на іншого, щоб вислухати, висловити повагу, розуміння, поцінувати, розпитати про мрію, про його історію, смуток, прагнення, відкинувши упередження, побачити індивідуальність і красу іншого. Людина має слухати свої найглибші прагнення. Ми маємо прагнути вічного, а не задовольняти тимчасове. Ми маємо вибудовувати свою історію, говорити про свої труднощі.

Одночасно у масовій свідомості відбулося спотворення уявлень про духовність та моральність, зокрема: 1) духовність зведена до загальнолюдських цінностей, серед яких є й нездорові; 2) моральність зведена до соціальної моральності (моральності за домовленістю), що призвело до культивування групової, корпоративної та індивідуалізованої егоїстичної моральності; 3) віра перетворилася в невіру, коли у більшості випадків кожен не вірить кожному, часто навіть самому собі, люди стали довіряти тільки матеріальним речам; 4) одухотворена любов редукована з любові жертвовної, безумовної та рівної до всіх до любові без жертвовності, умовної, не рівної до всіх (навіть не рівної до рідних людей); 5) творення добра перетворилася у взаємні послуги («товарні стосунки»), стало не модним творити добро на загальне благо; 6) люди перестали боротися зі злом, навіть толерують до нього; 7) свобода стала ерзац-свободою (роблю все, що хочу), незалежною від відповідальності; 8) у житті більшість людей, в т.ч. представники влади, політики культивують егоїзм, принцип задоволення, егоїстичне самоствердження, агресивну асертивність, кар'єризм, уникнення будь-яких труднощів і проблем, зникають з життя мотиви терпіння, смирення, каяття, повага до старшого, немічного, неповносправного; 9) у суспільному житті, у функціонуванні влади, в політиці, в економіці, бізнесі, способи маніпулювання торгівлі та ін. стало нормою маніпулювання громадянами, виборцями і споживачами послуг, речей і продуктів. У маніпулюванні використовуються вишукані способи: а) відволікання уваги від нагальних суспільних проблем і рішень шляхом наповнення інформаційного простору незначущими та відволікаючими повідомленнями; б) послідовне втілення непопулярних рішень; в) відтермінування виконання правильних рішень; г) інфантилізація та дебілізація населення; ґ) вплив на емоції; д) пропагування моди бути посереднім, невихованим, з низьким рівнем домагань, пасивним; е) культивування провини; є) акцентування на низьких потребах людської природи та ін.; 10) через засоби масової інформації у масовій свідомості культивуються страхи перед хворобами, смертю, голодом, невдачами (неуспіхом, поразками), враховується та обставина, що страх виникає, коли починаємо сумніватися в собі, нехтуємо своєю цінністю.

Отже, для оздоровлення суспільства необхідно прийняти до реалізації автентичне уявлення про людину в єдності духу, душі і тіла. Якраз побудова повноцінно функціонуючої національної держави на цих засадах забезпечує якісний добробут, здоров'я і розвиток громадян, обороноздатність країни, розвиток науки, освіти, охорони здоров'я, культури, спорту, активно підтримуються національні авторитети та національні таланти тощо. Духовні цінності мають бути відображені в національній ідеї. Суспільний організм, що не враховує автентичної природи людини, завжди має проблеми.

Повернення у суспільну свідомість уявлення про людину в усій цілісності її природ – духовної, душевної і тілесної – здатне вирішити практичні завдання суспільства. Навіть усе людство через розвиток духовності може знайти способи подолання за давнених, нових та новітніх своїх проблем і віднайти нові шляхи розвитку глибинних потенцій людини. Завдання духовного розвитку українського суспільства полягає у ствердженні цілей вищого порядку, справжньому усвідомленні абсолютності, надіндивідуальної значущості та сили першооснов абсолютного суспільного та індивідуального буття. Перспективою дослідження цієї проблеми є пошук шляхів реалізації духовної парадигми в конкретних сферах суспільного життя.

Література

1. Дворецкая М.Я. Концепция человека в религиозно-философском учении Восточно-христианской Церкви эпохи Средневековья: Психологический аспект / М.Я. Дворецкая. – СПб.: Издательство РГПУ им А.К. Герцена, 2004. – 250 с.
2. Савчин М.В. Духовна парадигма психології: монографія / Мирослав Савчин. – К.: Академвидав, 2013. – 224 с.
3. Савчин М.В. Здоров'я людини: духовний, особистісний і тілесний виміри: монографія. – Дрогобич: ПП «Посвіт», 2019. – 232 с.